

*Вітаємо
працівників прокуратури
та працівників суду
з їх професійними святами!*

ISSN 0132-1331

код екземпляра

817616

ПРАВО
України

Видається щомісячно.
Журнал засновано в 1922 р. Київ.

12'2002

З М І С Т

ПРИТИКА Д. Діяльність господарських судів України в умовах судової реформи	4
ТАЦІЙ В., ПІДОПРИГОРА О., СВЯТОЦЬКИЙ О. Нагальна потреба інтелектуально-правової освіти в Україні	10
Питання теорії	
СЕЛІВАНОВ В. Державну політику в Україні — на правові і наукові засади	15
ДАХОВА І. Поняття виконавчої влади та її місце в державному механізмі України (конституційний аспект)	23
ФАЗИКОШ Г. Змагальний тип цивільного судочинства та вплив змагальних процедур на судові рішення	27
Державно-правове творення	
ДОЛЕЖАН В., ВАСИЛЮК С. Реформа державної влади: шляхи і варіанти реалізації	33
СЕРБИН Р. Діалектика державного суверенітету в епоху глобалізму	37
До адміністративно-правової реформи	
ПОЛЕШКО А. Проблеми правового забезпечення адміністративної реформи в Україні	43
Захист прав людини і громадянина	
КУШАКОВА Н. Конституційне право на інформацію в Україні: сучасний підхід	51
Право, економіка, фінанси	
КОСТИЦЬКИЙ В. Закон концентрації банківського капіталу: необхідність та шляхи здійснення	56
ВОРОБЕЦЬ Л. Поняття банківського кредиту та кредитних операцій банку	62
БАРАБАШ А. Підстави виникнення та зміст лізингових зобов'язань	65
КУЧЕРЯВЕНКО М. Податок як правова категорія: проблеми дефініції	70
Прокурорсько-слідча практика	
ПЕРЕВЕРЗА О. Подолання завідомо неправдивих показань допитуваного за допомогою експертизи у ході досудового слідства	75
ІЕРУСАЛИМОВ І., ЧУЧУКАЛО О. Важливий фактор забезпечення слідчої спеціалізації при підготовці фахівців	78
МАЛЮГА В. Взаємовідносини прокуратури з іншими органами держави	82
Нотаріальна практика	
ФУРСА С. Нотаріат і нове земельне законодавство України	86
Виконавче провадження	
ЛОБАНЦЕВ С. Виконання рішень — головний критерій дієвості влади	90
Пропозиції до законодавства	
ТРУШ І. Закон України «Про державну підтримку малого підприємництва» потребує удосконалення	95
МАЛЮТІН І. Проблеми практичної реалізації Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»	98
ЖЕЛЕЗНЯК Н. Правове регулювання нормотворчої діяльності	102
КРАВЦОВ Д. Нещасний випадок виробничого характеру: істотні ознаки та відмінності від суміжних понять	108
На допомогу молодому спеціалісту	
ДАДЕРКО Л. Зміст і структура обвинувальної промови прокурора	112
Дискусії та обговорення	
БОРДЕНЮК В. Діалектика співвідношення самоврядування, місцевого самоврядування та державного управління	118
МАЙДАНІК Р. Поняття довірчого управління нерухомим майном	122
ДАВИМУКА І. Допустимість доказів у кримінальному процесі: спірні проблеми	125
ФОКІЙ Б. Особливості застосування окремих норм інституту позовної давності судами загальної юрисдикції	129
Сторінки історії	
АРТЕМЕНКО С. Створення та діяльність акціонерних товариств в Україні та Росії: історико-правові питання	132
ШИШУТА Ю. Правове становище кредитних кооперативів у Російській імперії наприкінці XIX — на початку XX ст.	136
ЛОГВИНЕНКО О. Лісове законодавство в Україні у XVIII сторіччі	140
На міжнародно-правові теми	
ДМИТРИЄВ А. Перший правопорядок в історії міжнародного права	142
За кордоном	
ПАВЛІШИНА Л. Японія: роль виконавчої влади у законодавчому процесі	146
НИЖНИК Н., ЛЕМАК В. Цікавий досвід Чеської Республіки	150
З практики Верховного Суду України	
Правове життя	
КЛИМЕНКО Н., ПРАДІД Ю. Міжнародна науково-практична конференція з актуальних проблем сучасної криміналістики	159
Конференція з питань вдосконалення законодавства в галузі охорони здоров'я	161
Рецензії	
ПОГОРІЛКО В. Виконавча влада в Україні: проблеми розвитку	163
АВЕР'ЯНОВ В. Новий погляд на виконавче провадження	164
СІРЕНКО В. Корисне дослідження	165
КОСТЕНКО О. Потрібний підручник з кримінології	166
Систематичний покажчик статей і матеріалів, надрукованих у журналі в 2002 р.	168

Нещасний випадок виробничого характеру: істотні ознаки та відмінності від суміжних понять

Д. КРАВЦОВ

асистент кафедри трудового права
(Національна юридична академія України
ім. Ярослава Мудрого)

Поняття «нешасний випадок», на перший погляд, не може викликати неоднозначного тлумачення і спорів, однак, як свідчить практика, ця теоретична проблема в юридичній науці не вирішена. При кваліфікації нещасних випадків допускаються помилки, що призводять або до порушення прав постраждалих, або до неправомірного покладання відповідальності на власника підприємства за порушення ним правил охорони праці.

Питання проведення розслідування та кваліфікації нещасних випадків регламентуються Положенням про порядок розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2001 р. № 1094 [1] (далі — Положення).

Зазначене Положення дає перелік обставин, які за висновками комісії з розслідування нещасного випадку, охоплюються поняттям нещасний випадок. Однак поняття нещасного випадку воно не містить, у ньому не розкриваються істотні риси явища, що мають правове значення.

Поняття нещасного випадку міститься у Законі України від 23 вересня 1999 р. «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, що спричинили втрату працездатності» [2].

Нещасний випадок — це обмежена в часі подія або раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого фактора чи середовища, що сталися в процесі виконання ним трудових обов'язків, внаслідок яких заподіяно шкоду здоров'ю або настала смерть.

Це поняття матеріальне. Аналізуючи його можна виділити ті істотні риси нещасного випадку, які розкривають його

зміст та дозволяють проводити відмежування цього поняття від суміжних понять: Нещасний випадок, це:

1. Раптова і обмежена в часі подія

Що таке раптова подія? На мій погляд, — несподіване для навколишніх; миттєве, тобто обмежене в часі, настання якого не можна передбачити заздалегідь. Яке правове значення цієї характеристики?

Для вирішення питання про відповідальність власника підприємства за заподіяну працівнику і його здоров'ю шкоду, за порушення ним правил охорони праці, ознака раптовості правового значення не має, але вона є обов'язковою і необхідною умовою при кваліфікації вже визнаного власником трудового каліцтва.

Йдеться про відмежування нещасного випадку від професійного захворювання. Законодавець підтримує дану позицію тому, що визнає нещасним випадком такий шкідливий вплив на організм людини, як гостре отруєння. Воно відноситься до категорії нещасних випадків тільки тому, що викликано раптовою подією, тобто моментальним впливом на працівника отруйних речовин. Хоча за формальними ознаками воно дуже схоже на професійне захворювання, виявляється таке отруєння одразу, або дуже швидко, на відміну від впливу шкідливих і небезпечних виробничих факторів (отрутохімікатів, запиленості повітря тощо) при професійному захворюванні, які, як правило, не тягнуть за собою негайних шкідливих наслідків.

Формулювання поняття «гостре професійне отруєння», а також «гостре професійне захворювання» закріплене в Положенні, у цьому ж визначенні розкривається зміст виразу «обмежене в часі»: «До гострих професійних захворювань і гострих професійних отруєнь належать випадки що сталися після одноразового (протягом не більше однієї робочої зміни) впливу небезпечних факторів, шкідливих речовин».

Виходячи з даного визначення можна зробити висновок, що нещасним випадком є будь-який вплив шкідливих або небезпечних виробничих факторів або виробничого середовища, якщо воно тривало в часі не більш однієї робочої зміни. Якщо цей термін більш тривалий, то йдеться про професійні захворювання, правила розслідування й обліку котрих інші, ніж нещасних випадків.

2. Внаслідок цієї події заподіюється шкода здоров'ю, що спричинила тимчасову чи постійну втрату працездатності або смерть

Охорона здоров'я — один з пріоритетніших напрямів діяльності держави. Вона формує політику охорони здоров'я і забезпечує її реалізацію. Все трудове законодавство спрямоване на охорону здоров'я працівників при виконанні ними своїх обов'язків за трудовим договором і дотримання їх законних інтересів.

У Преамбулі Статуту (Конституції) Всесвітньої організації охорони здоров'я, прийнятого 22 липня 1946 р. [3], здоров'я визначається, як: «...стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів». Нещасні випадки на виробництві негативно впливають на будь-який з факторів благополуччя людини, є причиною хвороб і фізичних дефектів різного ступеня тяжкості або причиною смерті.

Законодавство України закріплює наступні форми ушкодження здоров'я працівника при виконанні ним своїх трудових обов'язків: нещасний випадок; професійне захворювання.

При настанні цих факторів власник підприємства зобов'язаний провести кваліфіковане розслідування таких випадків спеціально створеною для цього комісією, а також за наявності підстав, відповідно до законодавства про соціальне страхування, потерпілим відшкодується заподіяна ушкодженням здоров'я шкода.

Ця шкода виникає внаслідок впливу на працівника зовнішніх факторів різної природи. Для людини вплив цих факторів має прояв в різного роду наслідках.

Наслідки фізіологічного характеру — порушення анатомічної цілісності організму людини, фізіологічних функцій його тканин або окремих органів.

Наслідки психічного характеру — полягають у моральних стражданнях і переживаннях постраждалого та членів його родини; порушення в нього у зв'язку з нещасним випадком нормальних життєвих зв'язків.

Наслідки матеріального характеру полягають у втраті працівником усього заробітку або його частини, ушкодженні його майна, а також у разі смерті працівника без коштів до існування залишаються особи, які перебували на утриманні загиблого або ті, що до дня його смерті мали право на одержання від нього утримання.

Ці наслідки тягнуть втрату постражданим працівником працездатності або смерть. У будь-якому разі останнє негативно відбивається як на самому працівнику, так і на його родині. Забезпечення відшкодування шкоди покладено на законодавство про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку та професійного захворювання на виробництві, наприклад, Закон «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, що спричинили втрату працездатності».

3. Шкода виникає внаслідок впливу небезпечного виробничого фактора або середовища

Державний стандарт України «Охорона праці. Терміни і визначення» (ДСТУ 2293-93) [4] дає визначення небезпечного виробничого фактора як такого, що у певних умовах може призвести до травми або іншого раптового погіршення здоров'я працівника.

Якщо при розслідуванні нещасного випадку буде встановлено, що причиною його був вплив на працівника небезпечного виробничого фактора, то в цьому випадку він буде визнаний пов'язаним з виробництвом, зареєстрований, і працівник матиме право на відшкодування заподіяної йому шкоди.

Також ДСТУ містить визначення шкідливого виробничого фактора. Саме він, впливаючи на людину досить тривалий час, призводить, як правило, до професійного захворювання. Він визначається як фактор, вплив якого на працюючого в певних умовах призводить до захворювання або зниження працездатності.

Чинний у даний час Держстандарт 12.0.003-74 «Небезпечні і шкідливі виробничі фактори. Класифікація» [5] дає перелік видів цих факторів.

Даний державний стандарт, внесений до Реєстру державних нормативних актів з охорони праці, визначає конкретні обставини відхилень від норм охорони праці. Вимогами саме цього акта, як номенклатурою небезпек виробничого середовища, необхідно керуватися при розслідуванні нещасних випадків.

Зокрема, до небезпечних і шкідливих виробничих факторів цей стандарт відносить наступні фактори, розділяючи їх за природою впливу на такі групи: фізичні; біологічні; хімічні; психофізіологічні.

Ці групи факторів можуть самотійно або у сукупності призвести до нещасного випадку чи до професійного захворювання. Для розмежування цих понять неважливо, який з факторів є причиною шкідливого впливу на здоров'я працівника. Розглядаючи це питання, потрібно встановити механізм ушкодження здоров'я.

4. *Заподіяння шкоди здоров'ю пов'язано з виконанням потерпілим своїх трудових обов'язків*

Перелік обставин, за наявності яких комісія з розслідування нещасного випадку може визнати нещасний випадок пов'язаним з виробництвом, міститься у п. 6 Положення. Цей перелік також розповсюджується і на працівників, які забезпечують себе роботою самотійно, за умови сплати ними внесків на державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання. Тобто, згідно з чинним законодавством немає значення перебував потерпілий у трудових правовідносинах, чи ні. Головне — рішення комісії з розслідування нещасного випадку про зв'язок його з виробництвом, та сплата внесків до Фонду соціального страхування від нещасних випадків для відшкодування шкоди.

Таким чином, зв'язок заподіяння шкоди з виконанням трудових обов'язків характеризується наступними ознаками:

— ушкодження здоров'я працівника настає в результаті діяльності підприємства, з котрим потерпілий перебуває в трудових правовідносинах, або трудової діяльності, якою особа займається самотійно, за умови сплати внесків на державне

соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання;

— заподіяння шкоди відбувається в сфері обов'язку власника підприємства забезпечити здорові й безпечні умови праці працівників;

— заподіяння шкоди відбувається в робочий час, на території підприємства або поза нею, у випадках, передбачених законодавством.

Інколи вищезазначене визначення нещасних випадків доповнюють вказівкою на те, що шкода заподіюється ними насильно, ця вказівка справедлива, але не має суттєвого значення, оскільки будь-яка шкода заподіюється насильно і випадки спричинення її за згодою або за бажанням особи є винятком. Більш важливе значення у визначенні цих випадків має вказівка на дію цих явищ на людину ззовні, з боку оточуючих її умов; причини явищ, які відносяться до нещасних випадків, завжди лежать у зовнішніх умовах.

Чим же нещасні випадки відрізняються від такої категорії, як професійні захворювання? Захворювань, безпосередніми та виключними причинами яких є особливі умови праці.

Професійні захворювання відрізняються від нещасних випадків тим, що останні трапляються випадково, неочікувано, а професійні часто є навіть неминучими, коли особа тривалий час перебуває у визначених шкідливих умовах; у одних умовах вона може наражатися на нещасний випадок, а може й ні, хоч би цим умовам і були властиві нещастя; але ж ця особа не уникне у визначених умовах професійного захворювання, яке є, таким чином, неминучим наслідком цих умов. Нещасними випадками шкода заподіюється раптово протягом нетривалого періоду часу, при професійних же захворюваннях від початку впливу на організм шкідливих умов, до того часу, коли виявляться результати цього впливу, спливає більш-менш тривалий час.

Знання цих істотних ознак нещасного випадку та тих відмінних рис, що його відрізняють від суміжних понять, насамперед, професійного захворювання, надасть правозастосовувачеві можливість не припускати помилок при розслідуванні нещасних випадків та їх кваліфікації.

Виходячи з зазначеного вище, пропонуємо доповнити Положення про порядок розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і

аварій на виробництві визначенням нещасного випадку та професійного захворювання, яке дано в Законі.

Використані джерела:

1. Офіційний вісник України. — 2001. — № 35. — Ст. 1625.
2. Урядовий кур'єр: Орієнтир. — 1999. — № 45.
3. Всемирная организация здравоохранения: основные документы. Изд. 41-е. — Женева, 1998.
4. Держстандарт України «Охорона праці. Терміни та визначення» (ДСТУ 2293-99). — К., 1999.
5. Система стандартів безпеки праці. Издание официальное. — М., 1984.

Нове законодавство

ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ДЕЯКИХ ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ УКРАЇНИ У ЗВ'ЯЗКУ З ПРИЙНЯТТЯМ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ОХОРОНУ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ»

Закон України від 24 жовтня 2002 р. № 198-IV

У зв'язку з прийняттям Закону України «Про охорону атмосферного повітря» (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 48, ст. 252) Верховна Рада України постановляє:

I. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1. У Кодексі України про адміністративні правопорушення (Відомості Верховної Ради УРСР, 1984 р., додаток до № 51, ст. 1122):

1) у статті 78:

а) у назві та тексті статті слово «шкідливого» виключити, а у тексті слова «уповноважених на те державних органів» замінити словами «уповноваженого органу виконавчої влади»;

б) у частині першій слова «граничних нормативів утворення забруднюючих речовин» замінити словами «технологічних нормативів допустимого викиду забруднюючих речовин та нормативів гранично допустимих викидів забруднюючих речовин стаціонарних джерел»;

в) у частині другій слова «шкідливий фізичний чи біологічний вплив» замінити словами «вплив фізичних та біологічних факторів»;

2) у назві та тексті статей 80 і 81 слова «викидах», «шуму, утворюваного» замінити відповідно словами «відпрацьованих газах», «впливу фізичних факторів, здійснюваного».

2. У Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» (Відомості Верховної Ради України, 1991 р., № 41, ст. 546; 1996 р., № 15, ст. 70; 2000 р., № 5, ст. 34, № 27, ст. 213, № 38, ст. 318; 2001 р., № 48, ст. 252):

1) пункт «ж» частини першої статті 20 після слів «гранично допустимих викидів» доповнити словами «впливу фізичних та біологічних факторів»;

2) частину першу статті 24 і частину четверту статті 33 після слів «шкідливих фізичних» доповнити словами «та біологічних»;

3) у статті 56:

а) назву статті викласти у такій редакції:

«Стаття 56. Екологічна безпека транспортних та інших пересувних засобів і установок»;

б) у частині першій слово «викидах» замінити словами «відпрацьованих газах»;

в) частину третю викласти у такій редакції:

«Керівники транспортних організацій та власники транспортних засобів несуть відповідальність за додержання встановлених для відповідного типу транспортного засобу нормативів вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах, скидів забруднюючих речовин та впливу фізичних факторів пересувних джерел на стан навколишнього і природного середовища».

II. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.